

УДК 371.15

Григорій Васянович

ПЕДАГОГ І ЙОГО ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА

Питання культури, духовності, моральності особистості завжди були і залишаються актуальними. Це зумовлено, передусім, тією соціальною роллю, яку виконує педагог. Відомий вітчизняний учений І. Зязюн слушно характеризує професійно-педагогічну діяльність як мета-діяльність, тобто як таку, що надбудовується над діяльністю учня, студента. Педагог не лише визначає мету навчання і виховання, а й намагається зробити так, щоб ця мета була усвідомлена і сприйнята суб'єктами навчання [9, с. 19]. Успішно реалізувати себе в учнях педагог здатний за умов не лише власне педагогічної культури, а й набуття загальної культури, полікультурності, міжкультурності. Натомість недооцінка і навіть заперечення культури в освітньому просторі в історії педагогічної думки не є поодиноким явищем. Як зазначає С. Гессен, відомі мислителі, педагоги Ж.-Ж. Руссо, А. Вольтер, Ф. Ніцше, Л. Толстой та інші спростовували ідею, згідно з якою культура позитивно розвиває, підносить людину. Наприклад, Ж.-Ж. Руссо вважав, що людина є від природи доброю, і лише життя в культурі робить із неї лицемірну і корисливу істоту, яка всім нам є так добре відомою [3, с. 40]. С. Гессен категорично не погоджується з такою позицією і формулює своє бачення проблеми, сутність якого полягає у тому, що культура й освіта діалектично взаємопов'язані, їх основні цілі співпадають. Завданням будь-якої освіти є прилучення людини до культурних надбань не лише свого народу, нації, а й усього людства. Цієї думки послідовно дотримувався В. Сухомлинський, який вважав, що педагог має бути різнобічно і культурно освіченою особистістю. Проте, як засвідчують наукові дослідження і саме життя, значна кількість педагогів не прагне до опанування культурними цінностями, виплеканими різними народами, та й не має для цього ні належних умов, ні належного матеріального забезпечення.

Метою статті є аналіз сутності та змісту полікультурної освіти, її ролі та місця у професійній діяльності педагога.

Вивчення значного масиву філософської, культурологічної, педагогічної, психологічної літератури засвідчує, що родові поняття “культура”, його сутність і зміст досліджували видатні мислителі свого часу. Так, у німецькій класичній філософії (І. Кант, І. Фіхте, Г. Гегель, Ф. Шеллінг) поняття “культура” визначалося як розвиток людської духовності, еволюція різних її форм:

моральної, естетичної, філософської, політичної, релігійної тощо. Представники іншої парадигми робили акцент не на поступальному історичному розвитку культури, а на її особливостях у суспільствах різних типів (М. Данилевський, О. Шпенглер, А. Тойнбі, М. Ріккерт, Е. Кассіпер, М. Вебер та ін.).

Традиційно на рівні буденної свідомості поняття “культура” часто-густо ототожнюється з поняттям “цивілізація”. Зазначимо, що у низці концепцій *філософії культури* ці поняття означають одне і те саме – культура характеризується як етап розвитку людини, що протистоїть дикості та варварству (французькі просвітителі Д. Дідро, К. Гельвецій, П. Гольбах, Ж. Ламетрі, американський етнограф і історик Л. Морган, англійський вчений Ч. Дарвін, німецькі вчені К. Маркс, Ф. Енгельс та ін.). Водночас в інших концепціях вони виражають різні реальності. Цей підхід найбільш повно представлений у вченні про культуру О. Шпенглера. У розумінні вченого, культура – це мистецтво, філософія і релігія того чи іншого народу, тоді як цивілізація – це наука, техніка, економіка, політика і право. Згідно з поглядами О. Шпенглера, цивілізація є наслідком розвитку культури, вона репрезентує старіння культури.

Сучасний український філософ С. Кримський застосовує діяльнісний підхід до аналізу сутності культури і розглядає її як динамічний процес, вона живиться переживанням історії, вона є одним із найважливіших чинників перетворення буття людини, сенсу її життя. “Культура завжди оточена хмарою паракультури та антикультури, і лише історія проголошує вердикт відносно того, що належить до справжніх культурних здобутків, а що – ні, бо розмежування тут є динамічним, адже сама культура відтворює історичний досвід і є виразом духу історії” [6, с. 68].

Полікультурна освіта базується на основі принципу взаємодії та взаємобачення. Цей принцип відносин знайшов віддзеркалення в документі ЮНЕСКО “Декларація Мехіко з політики в галузі культури”: 1. Будь-яка культура є сукупністю неповторних і незмінних цінностей, оскільки саме через свої традиції та форми вияву кожний народ заявляє про себе всьому світові. 2. Утвердження культурної самобутності сприяє звільненню народів, і, навпаки, будь-яка форма панування є запереченням цієї самобутності, або загрозою її існуванню. 3. Культурна самобутність є неоціненним скарбом, розширює можливості для всебічного розвитку людини, мобілізуючи кожний народ і кожну групу, заставляючи її черпати сили у своєму минулому, засвоювати елементи інших культур, сумісних зі своїм характером, і тим самим продовжувати процес самотворення. 4. Жодна культура не може абстрактно претендувати на право бути універсальною, універсальність утворюється з досвіду всіх народів світу, кожний із яких утверджує свою, самобутність і культурна різноманітність нерозривно

взаємопов'язані одна з одною. 5. Всі культури становлять єдине ціле в загальній спадкоємності людини. Культурна самотність народу оновлюється і збагачується в результаті контактів із традиціями і цінностями інших народів. Культура – це діалог, обмін думками і досвідом, пізнання цінностей інших, в ізоляції вона чахне і гине.

Отже, діалогічність – це особлива якість культури, що прагне до цілісності. Ця якість забезпечує механізм самозбереження і саморозвитку культури, допомагає уникнути її стагнації, окаменіння і ритмізації. Діалогічність дозволяє прийняти чужі аргументи, чужий досвід, завжди шукає рівноваги, компромісу. Концепція діалогу культур є однією з теоретичних основ полікультурної освіти.

Сучасні вчені досліджують взаємозв'язок загальнолюдського й національного в культурі, сутність і зміст масової й елітарної культур, причини й умови, функціонування субкультури тощо [1, с. 273-278; 12].

Родовим для розуміння сутності понять “професійна освіта”, “вища освіта”, “післядипломна освіта” і т. ін. є поняття “освіта”. Це поняття віддзеркалює процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь, навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної та творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя й індивідуальну своєрідність цієї особистості [4, с. 614].

На основі родових понять “культура” й “освіта” утворилося нове поняття – “полікультурна освіта”. Це поняття поширилося у світовій педагогіці з 60-х років ХХ століття; воно характеризує співіснування і взаємодію різних культур, культурно-освітніх систем, жодна з яких не є домінуючою.

Сучасне розуміння поняття “полікультурна освіта” не є повним. Значна кількість дослідників обмежує його рамками національної, расової, етнічної культури і вбачає його мету у вихованні толерантності стосовно інших культур, у виробленні знань і розуміння відмінностей і подібностей між ними. Американські вчені Д. Голлнік і Ф. Чінн вважають, що полікультурна освіта повинна бути концептуалізована таким чином, щоб враховувати етнічні, соціальні, вікові, статеві, мовні, расові відмінності, а також особливості людей із фізичними і розумовими відхиленнями. На концептуальному рівні сутність і зміст полікультурної освіти обґрунтовуються американськими вченими у двох основних напрямках: радикальному і поміркованому.

Радикалісти підкреслюють пріоритетність етнічних, культурних особливостей у житті особистості, вважають, що соціалізація особистості здійснюється саме в межах етнічної культури. На їх думку, школа, ВНЗ мають готувати випускників до життя в етнічному куль-

турному соціумі. Отже, необхідно, щоб навчальна програма максимально віддзеркалювала інтереси його представників.

Представники *поміркованого* напряму не заперечують існування єдиної національної культури, але їх метою є створення “мозаїки” расових і етнічних груп у складі одного цілого. Культури, відмінні від історично домінантної англосаксонської, повинні бути збережені та гідно оцінені, водночас їх взаємодія і прихильність демократичному суспільству забезпечать соціально-політичну гармонію. Цю позицію особливо послідовно підтримує професор Дж. Бенкс – директор Центру полікультурної освіти в університеті штату Вашингтон [2, с. 88].

В українській системі освіти, як підкреслює В. Кремень, полікультурна освіта і виховання повинні посідати пріоритетне місце. Цей аспект має бути, передусім, відображений у навчальних програмах, планах, навчальних посібниках і підручниках і т. ін. Варто підкреслити, що у цьому напрямі вже багато зроблено науковцями і педагогами. Так, проблеми полікультурної освіти знайшли місце в окремих темах навчальних предметів “Всесвітня історія” (9 клас), “Людина і суспільство” (11 клас), “Рідна мова” (5-11 класи), “Українська література” (10-11 класи), “Художня культура” (9-11 класи), “Іноземна мова” (2-12 класи).

Натомість, на нашу думку, цим не можна обмежуватися, оскільки є багато невикористаних резервів. По-перше, доцільним є перегляд і підготовка програм, підручників з усіх навчальних предметів, у яких би повною мірою відображалися питання полікультурного спрямування. По-друге, підвищення кваліфікації учителів, які б предмети вони не викладали. По-третє, це підготовка і проведення спеціальних заходів у системі виховної роботи освітніх установ. По-четверте, активізація науково-дослідної, пошукової діяльності вчених, учителів, учнів, які на різних рівнях досліджували б питання стану міжнаціональних відносин у місцях проживання, їх динаміку розвитку; вивчали б, якою мірою учні, батьки учнів і вчителі знайомі з особливостями і традиціями інших народів і яким чином сім’я і школа звертають увагу і впливають на характер міжнаціональних відносин, на розуміння представників інших народів; піддавали б аналізу чинники і причини, що впливають на характер міжнаціональних відносин як позитивно, так і негативно тощо.

Полікультурна освіта педагога – це імператив часу. Її рівень значною мірою залежить від того, які знання отримає майбутній учитель у стінах навчального закладу. Аналіз навчальних програм педагогічних університетів засвідчує, що в різних закладах і на різних факультетах полікультурна складова майбутніх педагогів є неоднаковою. Найбільш “обділеними” у цьому аспекті є майбутні вчителі фізики, хімії, біології, отже, природничих дисциплін. У

більш вигідному положенні майбутні вчителі, викладачі гуманітарних дисциплін, але й вони значною мірою недоотримують тих полікультурних знань, які є необхідними у майбутній діяльності. Водночас і набуті знання педагогові треба постійно поповнювати. Чи завжди це можливо? На основі досліджень реальної діяльності вчителя, викладача вищої школи можемо констатувати – ні, не завжди. Причини цього є об'єктивні та суб'єктивні. До *об'єктивних причин* відносимо: брак вільного часу; несвобода вчителя; неналежний культурно-освітній рівень; низький рівень матеріального забезпечення педагога тощо. До *суб'єктивних причин* належать: несформованість внутрішньої потреби щодо полікультурного саморозвитку; брак мотивації до культуротворчості; нерозвиненість емоційно-естетичної сфери; втеча від дійсності; слабка воля щодо набуття полікультурних знань.

Брак вільного часу, несвобода педагога. Рівень культури педагога значною мірою залежить від того, наскільки він є вільним у своїх діях, якою є його свобода. В. Сухомлинський наголошував, що брак часу – це бич педагогічної праці. Він б'є не лише по шкільних справах, а й по життю сім'ї педагога. “Педагог – це така ж людина, як і всі люди, йому потрібен час для сім'ї, для виховання своїх дітей. У мене є цілком точні дані про те, що багато випускників середньої школи лякаються вступу до педагогічного вузу від думки, що люди цієї професії не мають вільного часу, незважаючи на тривалу відпустку” [11, с. 440]. І далі В. Сухомлинський говорить про те, що щоденна рутинна праця (проведення уроків, підготовка до них, перевірка зошитів, домашніх завдань, позакласна робота) відбирає вільний час учителя, йому вже ніколи займатися самоосвітою, збагачуватися культуро-відповідно. Сьогодні до цього всього додається ще й ускладнення навчального процесу, невідповідність дидактичного забезпечення. А 7-8 щоденних уроків для учнів старших класів – це вже не просто перевантаження, а суцільне знуцання над організмом і дитини, і вчителя. Навіть під час канікул учнів недолугий директор школи намагається завантажити вчителя будь-чим, але не дати йому можливості вільно розпоряджатися своїм часом: піти в бібліотеку, картинну галерею, театр тощо. Така ж ситуація у ВНЗ. Річне навантаження викладача реально сягає близько тисячі, а то й більше годин. Натомість викладач ВНЗ Європи має 240-250 годин.

Неналежний культурно-освітній простір. Останнім часом це поняття широко використовується у педагогічній літературі. Суть його полягає у створенні можливостей для педагога активно включатися у ціннісно-смісловий світ культури. Культурно-освітній простір повинен забезпечити педагогові висхідну проблемну ситуацію розвитку, ставить його перед необхідністю саморозвитку. В організаційно-педагогічній площині культур-

но-освітній простір постає як сукупність соціально-психологічних і духовних чинників і умов, які безпосередньо оточують педагога у процесі його діяльності. Головними тут виступають культура свідомості й самосвідомості колег по співпраці, культура відносин у колективі, духовні цінності тощо. Але все це на рівні *належного*. На рівні *сутнього* значна кількість педагогічних колективів не вільна від конфліктних ситуацій, взаємної неповаги, заздрощів тощо. Причому часто-густо конфліктні ситуації спровоковує адміністрація навчального закладу. Невміння керувати педагогічним колективом у нових умовах не таке вже й рідкісне явище серед керівників навчальних закладів різних рівнів акредитації. Воно засвідчує низький рівень морально-духовної культури так званих менеджерів від освіти.

З іншого боку, культурно-освітній простір – це не лише школа, ПТНЗ, ВНЗ, це ще й реальні умови життя педагога. Особливо незадовільними у цьому плані є умови життя і діяльності сільського вчителя, який практично позбавлений можливості поїхати за туристичною пугівкою в ту чи іншу державу, відвідати театр, бібліотеку. За статистичними даними, за останні роки в Україні закрито понад 5 тисяч бібліотек (головним чином – сільських), а ті, що працюють, практично не поповнюються новою літературою (не лише зарубіжною, а й вітчизняною) [12, с. 20]. У місті ще й інша проблема: бібліотеки у суботній день, коли педагог вільний від навчальних занять, не працюють. Учителеві сільської школи бракує живого інтелектуального спілкування, оскільки відсутнє належне культурне середовище.

Низький рівень матеріального забезпечення. Незважаючи на те, що освіта в Україні на законодавчому рівні визнана пріоритетною галуззю, вона і до цього часу фінансується за залишковим принципом. Такий підхід вкрай негативно позначається на матеріальному стані вчителя. Соціальний статус учителя у суспільстві знизився, тому не випадково за покликанням у педагогічні заклади вступає мізерна частка випускників середніх шкіл. Значна кількість випускників вищих педагогічних навчальних закладів розчаровується в обраній професії та втрачає зв'язок зі школою. Щоб якось вижити, вчитель змушений займатися репетиторством або шукати іншого підробітку. Такий стан справ пригнічує учителя морально і психологічно, коли він потрапляє в коло виживання, а не живого, творчого життя, тут уже не йдеться про полікультурне самозбагачення, самовдосконалення. Отже, за цих умов учитель деградує. Він втрачає себе на всіх рівнях: на рівні *людини культури – вільної особистості*, здатної до самовизначення в культурі; *людини культури – духовної особистості*, здатної до виховання та самовиховання духовних потреб, зокрема в пізнанні та самопізнанні; *людини культури – творчої особистості*, яка пра-

гне до самоствердження в усіх сферах життєдіяльності; *людини культури – адаптивної особистості*, здатної до життя в певному культурному просторі, життя в умовах діалогу культур [5, с. 34-35].

Несформованість внутрішньої потреби щодо полікультурного саморозвитку. Дослідження потребнісної сфери людини дозволило видатному вченому-психологу А. Маслоу дійти висновку, що її потреби мають надзвичайно широкий спектр вияву. Це потреби у безпеці, любові, самоактуалізації, самоповазі тощо. В ієрархії потреб є вищі та нижчі, є домінантні [7]. До вищих потреб належить потреба полікультурного саморозвитку. Вияв цієї потреби проявляється в тому, що педагог чітко знає, чого він хоче, бажає, як він може реалізувати себе у цій царині. Такий стан особистості є *асертивним*. Натомість із погляду теорії реверсивного аналізу є не лише асертивність, а й деасертивність, тобто педагог має належне уявлення про свої потреби щодо набуття полікультурних знань, але не реалізує їх у своєму житті. Через це він відчуває незадоволення собою й оточенням. Інколи спроба діяти асертивно, але безрезультатно, обертається внутрішньою агресією, яку педагог виміщає на своїх учнях, близьких. Отже, важливо сформувати внутрішню потребу полікультурного саморозвитку. Для цього слід навчитися саморефлексії, адекватно оцінювати себе, свої дії, не перекладати свої невдачі на інших. Треба діяти і навчатися, не сприймати перші поразки за трагедію.

Брак мотивації до культуротворчості. Креативність у будь-якій сфері діяльності є імперативом часу. Професійна діяльність педагога просто не може відбуватися продуктивно без його культуротворчості. Ми глибоко переконані, що ще у стінах школи в учнів необхідно формувати базову творчу культуру. Особливо актуальна ця проблема для профільного навчання старшокласників, де знання мають набуватися для забезпечення особистісної свободи творчості, а не як самоціль. У школах, де належним чином організований навчально-виховний процес, позанавчальна діяльність, учні задіяні у різноманітних гуртках, у яких вивчається вітчизняна і світова культура, проводяться конкурси й олімпіади, виставки творчості тощо. Однією з умов добре організованої творчої діяльності учнів є креативний, вмотивований учитель. Як справедливо зазначає А. Маслоу, майже кожний стан організму людини є мотиваційним. “Розумна теорія мотивації... повинна передбачати, що мотивація – неперервна, вона не припиняється, вона складна і нестабільна і є майже універсальною характеристикою практично будь-якого стану організму” [7, с. 50]. На стабільність мотивації педагога стосовно культуротворчості впливають об’єктивні та суб’єктивні чинники. Вони можуть бути як позитивними, так і негативними. Сьогодні в освітній та й загалом у суспільній сфері діє величезна кількість чинників, які об’єктивно

стримують, перешкоджають вияву культуротворчості педагога (постійні непотрібні перевірки, страх втратити місце роботи, перевантаженість, бідність), породжують у нього депресивний стан, вигорання тощо.

Нерозвиненість емоційно-естетичної сфери. Традиційний підхід у підготовці майбутнього педагога залишається багато в чому незмінним. Маємо на увазі “перекоси” у взаємозв’язку інтелектуальної та емоційно-естетичної сфер, де домінантною є інтелектуальна. Жодним чином не заперечуємо необхідності набуття високого рівня професійних знань для майбутнього педагога. Натомість переконані, що педагог без розвиненої емоційно-естетичної сфери не може бути продуктивним у царині полікультурного виховання учнів, студентів. Але як розвивати емоційно-естетичну сферу особистості майбутнього педагога, якщо за програмою класичного університету на курс етики й естетики відведено 32 години навчальних занять?! На наше переконання, майбутній педагог мав би бути добре обізнаним із театральним, образотворчим, музичним, хореографічним мистецтвом (як вітчизняним, так і світовим). Кращою є ситуація у вищих педагогічних навчальних закладах. Наприклад, у програмі з педагогіки, розробленій Л. Хомич та М. Лещенко “Педагогіка і методика початкового навчання” (192 години) творчо-розвивальний потенціал мистецтва використовується повною мірою. Воно введено не лише до розділів програми (передусім, до розділу “Індивідуальність особистості, педагогіка її розвитку” 36 год.) а й до значної кількості навчальних тем (“Виховний зміст давньогрецьких міфів” (2 сем.), “Естетизація процесу навчання і виховання” (2 лекц.), “Естетичне виховання як основа комплексного підходу до формування людської особистості” (2 лекц.) та ін.) [10].

У своєму монографічному дослідженні О. Отич із цього приводу робить слушний висновок: “...на сучасному етапі соціально-культурного поступу нашої держави оновлення змісту, форм, методів навчання й виховання майбутніх педагогів професійної школи має відбуватися шляхом впровадження мистецтва до навчально-виховного процесу... Це сприятиме становленню духовної культури студентів, створюватиме сприятливі умови для реалізації їхніх сутнісних сил у різних видах творчої професійно-педагогічної діяльності” [8, с. 409].

Втеча від дійсності та свободи. Прагнення людини бути вільною притаманне її природі. Але ж і сама людська природа, її пристрасті та переживання – все це продукт культурного розвитку суспільства, до якого людині треба постійно адаптуватися. Реальна дійсність, у якій живе і діє педагог, не завжди дозволяє йому адекватно до неї адаптуватися. І тоді настає момент зневіри, почуття незатребуваності, самотності, ди-

станціонування не лише від етнічної культури, а й її полікультурного смислу. Збайдужілий, душевно самотній учитель переживає страх, тривогу, життєве розчарування. Його перестають цікавити найвищі досягнення людського духа, культури. За цих умов відбувається втрата власного “Я”, оскільки педагог стає часткою ринкових відносин, стає товаром.

Існує, проте, й інший вид втечі від дійсності, свободи – ілюзії, фантазії. Це відбувається тоді, коли педагог намагається відірватися від дійсності, надто ідеалізує навколишній світ, особливо світ дитини. Тим самим він прагне знайти смисл свого існування, життєдіяльності, здійснити перехід від життя в культурі матеріальних речей і цінностей до життя в культурі ідеальних смислів. На рівні ілюзій, фантазій побудована значна кількість сучасних моделей, доктрин, маніфестів гуманної психології та педагогіки. У них дитина постає одномірною позитивною сутністю – сутністю Добра, Істини, Краси. Натомість, на нашу думку, не слід надто далеко відходити від реалій і сприймати особистість дитини такою, якою вона є – амбівалентною, суперечливою, якій від природи притаманні добро і зло, справедливість і несправедливість, милосердя і жорстокість, агресивність тощо.

Слабка воля щодо набуття культурних знань. Поняття “воля” характеризується у психологічній науці як свідомо цілеспрямована дія. Але у вольовому процесі важливе місце займає хотіння, бажання. Прагнення педагога задовольнити потребу в полікультурному знанні охоплює його свідомість і стає в центрі відчуттів, переживань. Крім того, він намагається визначити засоби для реалізації цих бажань (наприклад, визначитися з необхідною літературою, вибрати час для роботи у бібліотеці, системі “Інтернет” тощо). Натомість на шляху реалізації бажань щодо набуття полікультурних знань можуть стояти вагання, роздуми, хитання (наприклад, “для чого мені це потрібно?”, “в якому обсязі я маю поповнити свої культурологічні знання?” і т. ін.). Щоб кінцевий момент вольового акту – дія – відбувся, індивідові потрібна рішучість, а також певні вміння і навички пошукової роботи. Як свідчать результати проведеного аналізу, останнім часом кількість відвідувань учителями Львівської науково-педагогічної бібліотеки різко зменшилась (24% від загальної кількості вчителів м. Львова).

Що ж стосується вчителів, які постійно звертаються до культурологічних проблем, то тут справи виявилися ще гіршими: лише 18% учителів м. Львова мають достатню волю і справжні бажання поповнювати свої знання у цьому контексті. До цього додається ще й те, що Львівська науково-педагогічна бібліотека, як, врешті, й багато інших в Україні, майже не фінансується. Тому вони все більше перетворюються на “архіви”, а не на сучасні бібліотеки. Водночас є ще й інша проблема, яка безпосередньо пов’язана з набуттям по-

лікультурних знань педагогом. Виявляється, що у спеціалістів бібліотечної справи навіть вищої кваліфікації не вистачає конкретних знань, умінь і навичок із питань полікультурності. В аспекті полікультурної освіти необхідна інтеграція досліджень проблем викладання у навчальних закладах культурологічних дисциплін. Корисними були б публікації з питань полікультурної освіти в педагогічних журналах, вісниках, часописах України.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. Педагог – носій світла і духовної культури, він є головним творцем людини благородної, великодушної, моральної.

2. Полікультурна освіта базується на основі принципу взаємодії та взаємозбагачення, діалогу культур. Сучасний педагог значною мірою позбавлений можливості набувати знання на рівні як етнічності, так і полікультурності, чому заважають об'єктивні та суб'єктивні причини.

3. Одним із найважливіших елементів набуття педагогом полікультурних знань є самонавчання, саморозвиток. Самонавчання – це концентрація пізнавальних, організаційних і регулятивних дій, що розуміється як спосіб набуття нових знань і соціально-культурної орієнтації і як якість інтелектуального, емоційно-естетичного розвитку.

До подальших проблем дослідження відносимо такі: взаємозв'язок етнокультурності й мультикультурності; питання впливу інтерактивних технологій на свідомість і полікультурну підготовку майбутніх педагогів; творче використання досвіду зарубіжних країн в Україні щодо застосування принципів, методів, засобів полікультурного виховання учнів і студентів.

1. *Васянович Г. П.* Вибрані твори : В 5-ти т. Т.1 : Філософія: Навчальний посібник / *Григорій Петрович Васянович*. — Львів : Сполом, 2010. — 348 с.
2. *Гаганова О. К.* Полікультурне образование в США: теоретические основы и содержание / *О. К. Гаганова* // Педагогика. — 2005. — № 1. — С. 86—95.
3. *Гессен С. И.* Основы педагогики. Введение в прикладную философию / Отв. ред. и сост. *П. В. Алексеев*. — М. : “Школа-Пресс”, 1995. — 448 с.
4. *Гончаренко С. У.* Освіта / *Семен Устинович Гончаренко* // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. *В. Г. Кремень*. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 614—616.
5. *Зязюн І. А.* Естетичні засади розвитку особистості / *І. А. Зязюн* // Мистецтво у розвитку особистості : монографія / За ред., передмова та післямова *Н. Г. Нічкало*. — Чернівці : Зелена Буковина, 2006. — С. 14—36.
6. *Кримський С. Б.* Під сигнатурою Софії / *Сергій Борисович Кримський*. — К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. — 367 с.
7. *Маслоу А.* Мотивация и личность. 3-е издание / *Абрахам Маслоу*. — С.-Пб. : Питер, 2006. — 352 с.

8. *Отиц О. М.* Мистецтво у розвитку індивідуальності педагога: історичний і методологічний аспекти : монографія / За наук. ред. *І. А. Зязюна*. — Чернівці : Зелена Буковина, 2008. — 440 с.
9. Педагогічна майстерність: Підручник / *І. А. Зязюн, Л. В. Крамуценко, І. Ф. Кривонос* та ін.; За ред. *І. А. Зязюна*. — К. : Вища школа, 1997. — 349 с.
10. Програма курсу “Теорія та історія педагогіки: програма для студентів педагогічного університету спеціальності 03.08.00 – “Педагогіка і методика початкового навчання” / Укл. *Л. О. Хомич, М. П. Лещенко*. — Полтава, 1996. — 36 с.
11. *Сухомлинський В. О.* Сто порад учителям / *Василь Олександрович Сухомлинський* // Вибрані твори: В 6-ти т. — Т. 2. — К. : “Рад. школа”, 1976. — С. 419—654.
12. *Филитчук Г. Г.* Общечеловеческое и этнокультурное в образовании: взгляд из Украины / *Георгий Георгиевич Филитчук* // Педагогика. — 2007. — № 1. — С. 15—22.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2012

Г. Васянович

Педагог и его поликультурное образование

В статье анализируется сущность понятия “поликультурное образование педагога”. Обосновывается положение, согласно которого поликультурное образование базируется на основе взаимодействия и взаимообогащения, диалога культур. Характеризуются объективные и субъективные причины, которые препятствуют педагогу приобретать знания на уровне как этничности, так и поликультурности.

Ключевые слова: личность, педагог, образование, культура, диалог культур, свобода.

H. Vassianovych

Teacher and his/her Polycultural Education

The article analyses the essence of the notion of “polycultural education of a teacher”. The concept according to which polycultural education is based on the principles of interaction, mutual enrichment, and dialogue of cultures is under consideration. The author characterizes objective and subjective reasons for preventing a teacher from obtaining knowledge on the both levels of ethnicity and polyculture.

Key words: personality, teacher, education, culture, dialogue of cultures, freedom.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор П. І. Сікорський